
egy élet az aktivizmus szolgálatában

BESZÉLGETÉS LÖRINC PÉTERREL

Dr. Löbl Árpád professzor, az irodalomban: Lőrinc Péter, 75 éves az idén. Löbl Árpád, akinek igen széles körű tevékenysége a második világháború előtt és után jelen volt és van szellemi életünk majdnem minden területén, aki költő, kritikus, tanulmányíró, műfordító, újságíró, tanár, drámaíró, mozgalmi munkás, történész egy személyben, több mint 50 éves pályafutása során egyforma szeretettel, hozzáállással, alapos-sággal, jártassággal nyúlt az agrárpolitika, a magyar ellenállási mozgalom, a pszichológia, az esztétika stb. kérdéseihez. Voltaképpen nem is voltak külön korszakai, amikor csakis az egyik vagy a másik kérdéssel foglalkozott volna, az élet minden jelenségét a maga összetettségében szemlélte, s abban az esetben követelte csupán az entweder-oder-t, ha a passzivitás és a cselekvés közötti választásról volt szó. A siránkozást, a belenyugvást, a „beletörődést az idő küllőskerekébe” elítélte, a mozgást, ritmust állítva szembe vele. Rögtön pályája kezdetén, 24 éves korában a következőket írta le: „A holnapot nem várni kell, de mává kényszeríteni a tetten át!” „A mozgás, az idő, a tett, a kacaj kiküzdése a léha sírással szemben — ez a ma emberének élete!” S ez a fiatalember, aki ezeket a mondatokat leírta, egész későbbi életét hozzájuk igazította. Ilyen mondatokat csak az az ember írhatott le 1922-ben, aki 1916-ban, 18 éves korában, katonaruhában kényszerült kimenni az érettségi vizsgára, aki a Kommunista Kiáltvánnyal tizenéves korában ismerkedik meg, akire Fényes Samu haladó szociológus és Vasa Stajić gondolatai hatottak, Vasa Stajićé, aki a célját két lépéssel kívánta elérni, a nemzeti és szociális forradalommal, és akiről később egy 1500 oldalas könyvet is írt.

Az újságírónak ahhoz az emberhez kellett elmennie beszélgetésre, aki a húszas években ilyen mondatokat írt le: „Ha nincs lázadás, nincs véresen komoly forradalom! Csak véres konzervativizmus.”

Ahhoz az emberhez, aki már 18 éves korában az ukrainai fronton haladó eszméket hirdetett a katonáknak. Ahhoz az emberhez, aki már

azokban az időkben így írt: „Csak a hit cselekszik...”, „Az útra hit nélkül indulni nem lehet!” De „az örökös hit: dogma és ezáltal terméketlen!”.

Ahhoz az emberhez, akit osztrák—magyar hadbírótság elé állítottak háborúellenes versei miatt Pancsován, aki az olasz fronton 1918-ban részt vett a Hadüzenet a háborúnak nevezett felkelésben, melynek eredménye az lett, hogy a 33. aradi és a 29. bánáti brigád katonái elhagyták a csatateret, és hazamentek.

Aki 1918 óta aktívan részt vett a munkásmozgalomban.

Aki tanfolyamokat szervezett az agitátoroknak Pancsován, közben iskolában tanított, s mint SKOJ-vezető személyes kapcsolatban volt Moša Pijadéval.

Akinek 1938-ban Zágrábban Pszichoanalízis és szürrealizmus címen brosrúája látott napvilágot.

Akit Bitolába a hatóság helyeztetett át büntetésből (1936—1939).

Aki egész idő alatt, Láng Árpád, Lőrinc Péter, Žarko Plamenac és más neveken, horvát, szerb, magyar lapok munkatársa volt (*Ék, Hid, Stožer, Pregled, Nova Jugoslavija, Književnik, Luč, Almanah savremenih problema*).

Aki 1941-ben bevonult katonának, és a fasizmus ellen agitált.

Aki 1941-től 1945-ig megjárta a német gyűjtőtáborokat (Warburg, Nürnberg, Osnabrück, Stryj, Strasbourg, Barkenbrügge, Hammerstein), ahol pártsejteket, antifasiszta csoportokat alakított.

Aki a felszabadulás után az oktatásügy egyik első szervezője, a vajdasági tudományosság fontos alakja és a jugoszláviai magyar irodalom kiváló művelője.

Akiről Bori Imre így ír: „A magyar avantgarde-nak vannak nagyobb formátumú esztétikai írói, konzekvensebbek aligha. Különösen, ha arra gondolunk, hogy Láng Árpád (Löbl Árpád) esztétikai jellegű írásainak időrendje szinte hibátlanul rajzolja ki a nézeteknek azt az ívét, amelyeken a szerző 1918 és 1922 között haladt s tovább a ‚szociális irodalom’ Szervezett Munkásban képviselt formájáig, anélkül, hogy ihletének eredeti expresszionizmusban fogant köréből kilépett volna.”

Az ajtóban jutott eszébe az újságírónak, hogy többedmagával kellett volna előkészülnie a beszélgetésre. Legalább négy kollégájával: az egyik Láng Árpádot interjúvolta volna meg, a másik Lőrinc Pétert, a harmadik Löbl Árpádot, a negyedik Žarko Plamenacot.

A csöngetésre az ajtó azonban már ki is nyílt, s az újságíró a következő pillanatban egy kényelmes karosszékekben találta magát, Löbl Árpád dolgozószobájában, konyakos pohárral a kezében. Délután öt óra volt, s a tanár elvtárs kevéssel öt óra előtt ért haza az egyetemről, ahol húsz egyetemistát vizsgáztatott le aznap szociológiából. A fáradság legkisebb jele nélkül ült székén, és gyermekkoráról beszélt.

„Apám kortes volt. Ugyanakkor esküdt is. Az esküdtszék évente egyszer-kétszer ült össze. Azokon a napokon apám mesékkal tele tért haza. Részletesen beszámolt a tárgyalásokról, s mi gyerekek érdeklődve hallgattuk. Anyám sokat olvasott, méghozzá hangosan. A német szöveget nyomban fordította magyarra. A skandináv írókat szerette. Björnson, Ibsen nevére emlékszem.

Elsős elemista lehettem, amikor egy vándormozis sátrában filmképe-

ket láttam az orosz—japán háborúból. A felvételek az ún. rókaveremről készültek. Még a mai napig is magam előtt látom a hatalmas vermekben felállított vasnyársakat a rajtuk lógó emberekkel.”

Szülőfaluját, Kovačičát szlovákok lakták, Orsovát románok. Beszélt-e és beszél-e ezeket a nyelveket?

„Mindkettőt. A román nyelv fogott meg legjobban. Bánátban azokban az időkben udvariassági szabály volt, hogy mindenki mind a három nyelvet beszélje. Hangsúlyozom: udvariassági szabály volt.

Most az egyetemen az indexekbe Löbl Árpádként írom alá magam, a bejelentőlapokra viszont Lebl-t írok, mert az egyetemen sem tudják, hogy ki az a Löbl Árpád.

Az említett két nyelven kívül még olaszul, lengyelül, ukránul beszélek. Macedónul úgy olvasok, mint szerbül.”

Hatott-e önre a szlovák és a román kultúra?

„Nem vettem észre.”

Két világháborúban részt vett, fogolytáborban volt négy éven át, mozgalmi munkás volt, tanár stb. A legkülönbözőbb területeken megalkotott műveinek bibliográfiája oldalakra rúg. Hogyan futotta mindezek ellenére idejéből és erejéből, hogy egy ilyen impozáns életművet megalkosson?

„Munkával. Napi tíz-tizenkét órás munkaidővel. És sok minden érdekelt. Márpedig ha engem valami érdekel, akkor képes is vagyok rá. Mindig bíztam az intuíciómban. Éjjel gyakran felriadtam álmomból, hogy egy-egy ötletemet lejegyezzem. Munkámban nagy segítségemre volt feleségem, aki a nyugalmamról gondoskodott. Míg én reggelente megmosakszom, ő addigra rendbe teszi a szobát. S még valamit: az ember sose elégítse ki a vágyát a maga teljességében. Az evést mindig a jóllakás előtt kell abbahagyni.

A lusta ember pszichológiája c. tanulmányomban írtam ezekről a dolgokról. Az aktivitásról, dinamizmusról. (Ez is elveszett, egy novellás kötetem is a megszállás alatt.) Tulajdonképpen saját passzivitásom ellen küzdöttem. Az említett tanulmány alcíme ez volt: Passzivitásból dolgozom. Önmagamat analizáltam, és ezen keresztül túl is jutottam a lustaságon.”

Tudós-énje és költő-énje milyen viszonyban vannak egymással? Szoktak-e perlekedni?

„Nem tudom elkülöníteni őket magamban. Előadásaimat gyakran lírai részletekkel tarkítom.”

A pszichológus és a történész?

„A gyakorlatban sohasem voltam freudista. Adlerista vagyok, hiszem, hogy az embereket a társadalom hasznos tagjává lehet tenni.”

Mozgalmi életének voltak-e olyan periódusai vagy pillanatai, melyekben akár szubjektív vagy objektív okok kétkedésre kényszerítették?

„Én a mozgalmat egyszer sem hagytam cserben. Akkor sem, amikor Belacrkván két évre elveszítettem a hitemet. Dadaizmusom tulajdonképpen a hitért való harc volt. Míg a belső válság tartott bennem, Belacrkván SKOJ-ista szervezetet alakítottam, Moša Pijadéval voltam direkt kapcsolatban.

Gyermekkorától kezdve számtalanszor változtatott környezetet, legtöbbször, mert kényszerítve volt rá (Kovačica, Orsova, Gornji Milanovac, Beckserek, Bitola, Szabadka stb.). Milyen nehézségei származtak ebből kifolyólag?

„Az élet alapján véve mindenütt egyforma. A problémáim Macedóniában is ugyanazok voltak, mint itthon. Mielőtt Bitolába indultam volna, figyelmeztettek, hogy a macedón elvtársak nagyon bizalmatlanok mindenkivel szemben, hogy senkit sem fogadnak be maguk közé. Engem egy hónap alatt befogadtak.”

A németországi gyűjtőtáborokban a párt szekciók munkáját irányította, a tábor párttitkára Oto Bihalji-Merin volt.

„Soha sehol azelőtt olyan szabadok nem voltunk, mint ott, a gyűjtőtáborban. A dohányról, élelemről, szerelemről, igaz, le kellett mondani, de az 500, sőt 800 ember előtt tartott marxista előadások mindenért kárpótoltak bennünket. Antifasiszta előadásokat tartottunk nyíltan, barakkból barakkba járva. Vég nélküli szobavitákat folytattunk. Persze, mindegyikünk tisztában volt azzal, hogy bármely pillanatban kivégezhetik. A barakklakók zöme entellektüel volt, az uralkodó osztály tagjai, akik csak a fogolytáborban, miután más választásuk nem volt, kezdtek érdeklődni a marxizmus iránt.

Emlékszem, egy előadásom előtt óvatosságból fogolyszámot cseréltem Jakovljević Stevo biológussal. Ő mögöttem állt, amikor jelentették, hogy jön az ABWEHR. Stevo barátom erre elébem lépett, és folytatta a beszédet, mintha mi sem történt volna, de egészen másról, természetesen. A növényvilág asszimilációjáról-disszimilációjáról.

Oto Bihalji-Merinnel egy szobában aludtunk, egy háromemeletes ágyban. Ő aludt fölöttem. Az ágyunkon ült össze rendszerint a központi bizottság. S ott aztán nem volt bürokrácia. Egy éjjel az az ötletem született, hogy egységesíteni kellene a tábori életet. Reggelre készen volt a tervem. Elmondtam Oto Bihalji-Merinnel, és reggel 9 órára már meg is született a határozat. Nyomban munkához láthattunk.

Közöttünk volt Stánislav Vinaver is. Óriási kultúrája volt. Három-négy óra hosszát is képes volt beszélni, ha belekezdett, érdekesen, színpokázva. Nem volt párttag, de ellenség sem. Oto Bihalji-Merin és én vitacsoportot szerveztünk, és egy előadást akartunk tartani művészeti kérdésekről. Megkértük Vinavert egy ellenbeszámolóra, hogy a vita kialakulhasson. De ő nem jött el. Másnap el akartam mesélni neki, hogy miről tartottunk előadást, de leintett: 'Tudom, hogy miről beszélt',

mondta, és két tenyeréből szemellenzöt formálva mutatta: „Így beszélt.”

L'art pour l'art bátor ember volt. Az első világháborúban, bátorságát bizonyítandó, kimászott a lövészárokból, nem törődve a körülötte röpülő golyókkal.

Strasbourgban történt a következő eset: egy Pantić nevezetű ezredes vette át a táborparancsnokságot, azzal a céllal, hogy a népfelszabadító háború tagjait különválassza a csetnikektől. Erről a Pantić ezredesről mesélték, hogy Szerbiában az első világháború alatt megerőszkolt egy parasztlányt. Mivelhogy feljelentették, bírósági tárgyalásra került sor, amelyen rámutatott a saját tiszti szolgájára, hogy az volt a bűnös. A szegény embert halálra ítélték. Erről beszélgettünk Vinaverrel. A történet „megtetszett” neki, és megénekelte. Miután Pantić ezredes elválasztott bennünket a csetnikektől, Vinaver a csetnikek között maradt. Egy pillanatban hangosan elkezdte énekelni saját dalát az ezredesről. (Kiváló zongorista volt.) A rendőrök kiverték minden fogát. Egyik foga a torkán akadt, és hajszálon múlt, hogy meg nem fulladt. Ráadásul szívbeteg volt.

Így mégis közénk került, és az erődben egy előadást tartott a „Dandarizmusról”. Előadás után gratuláltam neki: Ez az első dolog, melyet fenntartás nélkül én is aláírnék, mondtam neki. Erre gondolatokba merült. „Azon gondolkodom, mondta kisvártatva, hogy hol követhettem el a hibát.” Vinaver nem tartozott közénk, de később elfogadta a Népfrentot. Kommunista nem akart lenni.”

Figyelemmel kíséri-e az újabb, a mai vajdasági irodalmat?

„Nem túlságosan. Gion Nándor regényét olvastam annak idején, kéziratban. Bányai János regényét, Deák Ferenc drámáit és történelmi regényét.”

Mi a véleménye a mai fiatalokról?

„A fiatalokat nem tartom rosszaknak; más a divatjuk, más az életmódjuk. Éppen úgy jóban tudok lenni velük, mint a hajdani fiatalsággal.”

Lejegyezte *Domonkos István*